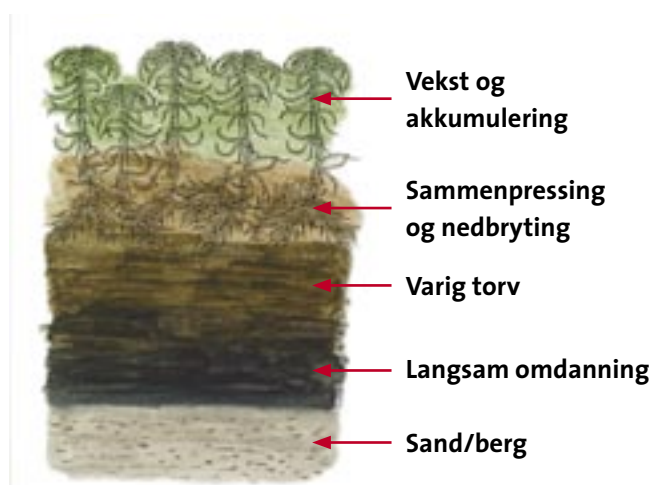

TORVMOSE

Torvmose er ei moseslekt med omkring 40 ulike artar. Felles for torvmosane er at dei alle trivst i vått miljø og dei er med og byggjer opp myrane våre og dannar den karakteristiske torvjorda. Føresetnadene for å få danna myrar er at det ikkje må koma luft til i jorda, og miljøet må vera så surt at mikroorganismar ikkje trivst. Begge delar for at daude planterestar ikkje skal rotne. Luft kjem ikkje til der det er vått nok. Her på Vestlandet er det eit så fuktig klima at nedbøren er større enn fordampinga. Når ein så får eit miljø som er så flatt at vatnet stagnerer og hopar seg opp, kan vi få danna myr. Torvmosen veks betre dess våtare det er. Får ei myr liggja i fred, kan torva verta fleire meter tjukk. Ein innsjø til dømes, kan etterkvart veksa igjen til ei myr. Dette kan ta fleire tusen år.

Torvmosen har vore nytta til:

- Tørka torvjord har vore nytta til *brensel* (sjå "Torv til brensel").
- Blandinga av tørka torvjord og møk vart brukt som *gjødsel* på åkrane (Sjå "Torv til gjødsel").
- I dag nyttar ein torvstrø til *plantedyrking*. Torva vert tilsett næring, og ein får eit godt vekstmiljø for plantar.
- På 1880-talet oppdaga ein kor nyttig torvmose var til *såromslag*. Tørka torvmose er svært absorberande, og sidan han inneheld det bakteriedrepende stoffet sphagnan, kan ein unngå infeksjonar og såret gror raskare. Under første verdskrig nytta den britiske hæren ein million torvomslag pr måned til behandling av såra soldatar.
- Ein har *pakka inn fisk og gulrøter* i torvmose for at maten skal halda seg frisk lenger og for at han ikkje skal rotne.
- I dag vert tørka torvmose nytta til å suge opp oljesøl m.a. i forureina sjøområde og i jord. Etterpå vert planten separert frå jorda og brent eller kompostert.

Torvprofil. Nedbrytinga av plantedelar går svært seint i ein myr.

Føremål:

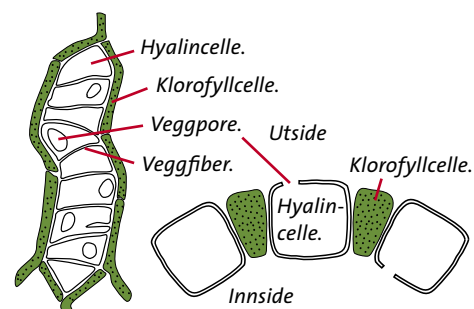
- Verta kjend med torvmosen sin bygnad, økologi og bruksområde.

Utstyr:

Notatblokk, blyant, farger, lupe, skalpell, pirkepinnar, moseflora.

Karakteristisk for veksten til torvmosane er greinane med blad som sitt i knippe oppover "basisstammen". Opptak av både næring og vatn skjer gjennom blada til torvmose. Mosen veks stadig i toppen og døyr i botn.

Greinblada til torvmose er bygd opp av store, stive og tomme celler som kan lagra vatn (hyalinceller), og smale klorofyllrike celler som ligg mellom dei store hyalincellene. Mosen sug opp vatn like godt som ein svamp. Det gjer at den også kan klara seg godt i tørkeperiodar.

Diskusjonsoppgåver:

- Finn ut meir om korleis myrar vert danna. Drøft korleis dei økologiske forholda på ei myr påverkar plante- og dyrelivet.
- Finn ut meir om kva vegetasjonshistorikarar kan finna ut ved å granska planterestar og pollen i myrlaga.

Visste du at?

- Torvmosar produserer eit stoff, sphagnan, som er svakt antibiotisk. Det vil seia at ingen mikroorganismar vil gå til angrep på korkje levande eller daude delar av torvmosen. Dette gjer at myra veks ørlitegrann kvart år.
- Det tar minst 1000 år å danna 1 meter torvmyr.
- Oksygenfattig, "sterilt" miljø gjer at ei myr fungerer som ein hermetikkboks. Plante- og dyrerestar kan bevarast intakt i fleire tusen år nede i ei myr.
- Mosar kan gå i ein slags dvaletilstand med nedsett funksjon dersom dei ikkje får vatn. Tørr mose kan oppbevarast i papirposar i mange år utan at dei dør.

Fleire aktivitetar i Lygrapermen:

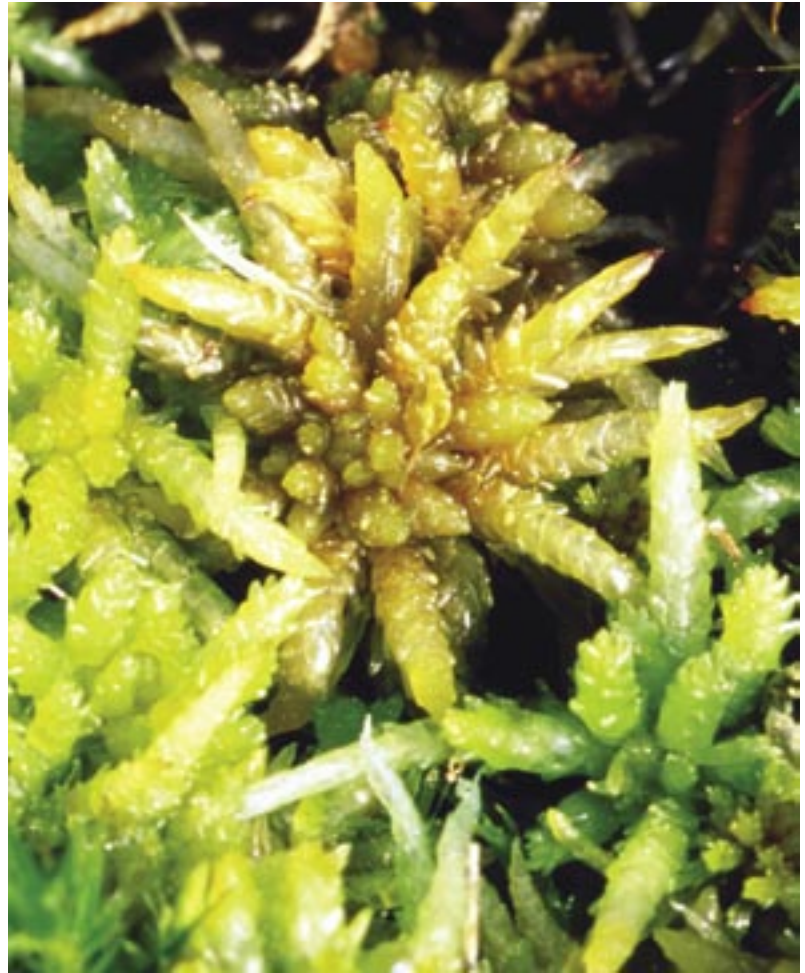
Røsslyng, Plantelivet i lynghei, Torv til brensel, Torv til gjødsel.

Meir å lesa:

- Sphagnum AS:
(<http://home.online.no/~sphagnum/>)

I myr og fuktige område i lynghei er det lett å kjenna att torvmose.

Dette kan de gjera

- Finn fleire ulike torvmoseartar og teikn dei. Kan de finna skilnader i utsjånande?
- Sjå i lupe på cellemønsteret i blada. Legg eit blad på eit objektglas med ein dråpe vatn på, legg eit dekkglass over og sjå på bladet i mikroskopet. Teikn opp cellestrukturen med levande og daude celler (hyalinceller).
- Finn ut kor mykje væske torvmosen kan halde på. Veg han i tørr tilstand, dupp han grundig i vatn og veg han på nytt. Gjer forsøket minst 5 gonger (eller fleire i klassen). No kan de rekna ut kor mange gonger sin eigen vekt torvmosen kan halda på av væske. Finn gjennomsnitt og standardavvik.
- Vera med å spa torv og samla mold (sjå aktivitetane "Torv til brensel" og "Torv til gjødsel").